

DOI 10.31558/2307-2318.2026.1.20

УДК 657:336

JELClassification: M41, M42, G23, G15, F23.

Плаксюк О.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

ORCID [0000-0002-8707-9350](https://orcid.org/0000-0002-8707-9350)

e-mail: plaksyk4@gmail.com

Пономаренко І.В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу

Державний торговельно-економічний університет

ORCID [0000-0003-3532-8332](https://orcid.org/0000-0003-3532-8332)

e-mail: i.ponomarenko@knute.edu.ua

Кудіна А.В.

доктор філософії,

доцент кафедри менеджменту, маркетингу та бізнес-адміністрування

Європейська медична школа

ORCID [0009-0001-6305-6197](https://orcid.org/0009-0001-6305-6197)

e-mail: alevtynakudina@gmail.com

Ліщенко А.В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та

бізнес-адміністрування

Міжнародний європейський університет

ORCID [0000-0003-2332-1328](https://orcid.org/0000-0003-2332-1328)

e-mail: andriilishchenko@ieu.edu.ua

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ З
ВИКОРИСТАННЯМ КРИПТОВАЛЮТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

Дослідження підтвердило, що використання криптовалют у ЗЕД МСП є перспективним інструментом підвищення ефективності міжнародних розрахунків, однак супроводжується значними обліковими, регуляторними та ризиковими викликами. Відсутність єдиного підходу до класифікації криптоактивів і спеціалізованих стандартів зумовлює необхідність застосування професійного судження при формуванні облікової політики. Обґрунтовано, що найбільш релевантним є підхід до визнання криптовалюти як нематеріального активу з можливістю альтернативної класифікації залежно від економічної сутності операцій. Запропонована організаційна модель забезпечує комплексне відображення криптовалютних операцій, поєднуючи правові, облікові та контрольні аспекти, що підвищує достовірність фінансової звітності та знижує кіберризики. Важливими умовами ефективного використання криптоактивів є чітке договірне регулювання, регулярна переоцінка, належне документування та впровадження системи внутрішнього контролю. Отримані результати підтверджують, що організація бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій із використанням криптовалюти потребує системного підходу, який поєднує теоретичне обґрунтування економічної сутності криптоактивів із

практичними механізмами їх документального оформлення та контролю. Запропонована модель обліку спрямована на адаптацію міжнародних стандартів до умов діяльності МСП і може бути використана при формуванні облікової політики підприємств, що здійснюють криптовалютні розрахунки у сфері ЗЕД. Практична реалізація рекомендацій сприятиме підвищенню прозорості діяльності МСП, мінімізації фінансових і регуляторних ризиків та адаптації підприємств до умов цифровізації глобальної економіки.

Ключові слова: криптовалюта, зовнішньоекономічна діяльність, блокчейн, малі та середні підприємства, стійкість підприємства, бухгалтерський облік, нематеріальні активи, облікова політика, міжнародні розрахунки, волатильність, внутрішній контроль, фінансова звітність.

Рис. 1, Літ. 30.

Plaksiuk Olena

Candidate of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting, and Taxation

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

ORCID [0000-0002-8707-9350](https://orcid.org/0000-0002-8707-9350)

e-mail: plaksyk4@gmail.com

Ponomarenko Ihor

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing State University of Trade and Economics

ORCID [0000-0003-3532-8332](https://orcid.org/0000-0003-3532-8332)

e-mail: i.ponomarenko@knute.edu.ua

Alevtyna Kudina

PhD, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Business Administration

European Medical School

ORCID [0009-0001-6305-6197](https://orcid.org/0009-0001-6305-6197)

e-mail: alevtynakudina@gmail.com

Lishchenko Andriy

Candidate of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Business Administration

International European University

ORCID [0000-0003-2332-1328](https://orcid.org/0000-0003-2332-1328)

e-mail: andriilishchenko@ieu.edu.ua

**ORGANIZATION OF ACCOUNTING FOR FOREIGN ECONOMIC
TRANSACTIONS USING CRYPTOCURRENCY TO ENSURE THE RESILIENCE
OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES**

The study confirmed that the use of cryptocurrencies in foreign economic activity of SMEs is a promising tool for increasing the efficiency of international settlements, but is accompanied by significant accounting, regulatory and risk challenges. The lack of a unified approach to the classification of crypto-assets and specialized standards necessitates the use of professional judgment in the formation of accounting policies. It is substantiated that the most relevant approach is to recognize cryptocurrency as an intangible asset with the possibility of alternative classification depending on the economic essence of the transactions. The proposed organizational model provides a comprehensive reflection of cryptocurrency transactions, combining legal, accounting and control aspects, which increases the reliability of financial reporting and reduces cyber risks. Important conditions for the effective use of crypto assets

are clear contractual regulation, regular revaluation, proper documentation and implementation of an internal control system.

Key words: cryptocurrency, foreign economic activity, blockchain, small and medium enterprises, enterprise resilience, accounting, intangible assets, accounting policy, international settlements, volatility, internal control, financial reporting.

Постановка проблеми. Активізація участі малих та середніх підприємств (МСП) у міжнародній торгівлі супроводжується трансформацією інструментів здійснення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Цифровізація фінансового сектору та розвиток технології блокчейн сприяли появі нових форм активів, зокрема криптовалют, які використовуються як альтернативний засіб платежу у транскордонних операціях. Найпоширенішими серед них є Bitcoin та Ethereum, що функціонують на децентралізованій основі та не контролюються центральними банками [20].

Застосування криптовалюти у сфері ЗЕД створює нові можливості для МСП: скорочення трансакційних витрат, підвищення швидкості розрахунків та мінімізацію валютних обмежень. Водночас виникає низка облікових проблем, пов'язаних із визначенням економічної сутності криптоактивів, їх класифікацією, оцінкою та відображенням у фінансовій звітності. Комітет з тлумачень міжнародних стандартів фінансової звітності при IFRS Foundation у своєму рішенні зазначає, що криптовалюти не відповідають визначенню грошових коштів або фінансових інструментів, а в більшості випадків підлягають обліку як нематеріальні активи відповідно до МСБО 38 [6]. У разі утримання з метою перепродажу можливе застосування положень МСБО 2 «Запаси» [7].

Проблематика ускладнюється відсутністю спеціалізованих стандартів щодо обліку криптовалют. Чинні міжнародні стандарти, зокрема МСБО 38 «Нематеріальні активи» та МСБО 2 «Запаси», лише опосередковано регулюють такі операції [8]. Це зумовлює різноманітність підходів до оцінки криптоактивів (за первісною або справедливою вартістю), що впливає на фінансові результати підприємства та достовірність звітності.

В українському правовому полі регулювання ринку цифрових активів здійснюється відповідно до Закону України «Про віртуальні активи», прийнятого Верховною Радою України [28]. Проте національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», не містять детального алгоритму відображення криптовалютних операцій у системі обліку [17,18]. Це створює методологічну невизначеність для МСП, які здійснюють експортно-імпорتنі операції з використанням цифрових активів.

Окремої уваги потребує проблема волатильності криптовалют. Значні коливання їх ринкової вартості ускладнюють процес оцінки активів та визначення фінансових результатів, що має безпосередній вплив на прийняття управлінських рішень [3]. Для малих та середніх підприємств це підвищує ризики ліквідності, податкових зобов'язань та викривлення показників фінансової звітності.

Таким чином, наукова проблема полягає у відсутності комплексного організаційно-методичного підходу до обліку зовнішньоекономічних операцій із використанням криптовалюти в умовах чинного міжнародного та національного регулювання. Практичне значення дослідження пов'язане з необхідністю розробки алгоритму документального оформлення, оцінки та внутрішнього контролю криптовалютних розрахунків у системі ЗЕД МСП. Вирішення окреслених завдань сприятиме підвищенню прозорості фінансової інформації, мінімізації ризиків та інтеграції українських підприємств у глобальний цифровий економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі останніх років активно розглядається питання бухгалтерського обліку криптовалют як нових об'єктів обліку, що виникають внаслідок цифровізації світової економіки. Це зумовлено не лише зростанням використання криптоактивів як засобу платежу, але й потребою у формуванні прозорої обліково-звітної практики для підприємств, які стикаються з ними в процесі діяльності.

Зокрема, Lazea і співавтори [11] у своїй бібліометричній роботі здійснили всебічний огляд літератури з обліку криптовалют, виявивши, що наукові дослідження зосереджені на питаннях визнання, класифікації, вимірювання та аудиту криптоактивів згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). Автори відзначають, що існує значна фрагментація підходів та інституційних практик у різних країнах, що зумовлює необхідність узгодження підходів у бухгалтерській теорії та практиці [11]. Профільні дослідження зосереджені на викликах та перспективних напрямках розвитку обліку криптоактивів у національному та міжнародному контексті. Наприклад, Покинйчереда та Залевська [26] аналізують сучасний стан криптовалютного ринку, підкреслюючи значний вплив цифрових активів на економіку та обґрунтовують необхідність правового та методичного вирішення питань їх обліку в Україні, що прямо пов'язано з практикою ЗЕД підприємств та їх зовнішніми розрахунками [26].

У наукових публікаціях останніх років також приділяється увага міжнародній практиці бухгалтерського обліку криптовалют. Дослідження китайського автора Лю Чен'юй [12] вказують, що розширення сфери застосування криптовалют ускладнює облікову обробку та контроль з боку бухгалтерських служб через відсутність достатньо чітких стандартів, що призводить до значної суб'єктивності у прийнятті облікових рішень. Автор пропонує рекомендації щодо класифікації криптовалютних активів на балансі підприємства та їх відображення у фінансовій звітності відповідно до МСФЗ, акцентуючи на неоднозначності їх облікової природи [12]. Окремі дослідження мають порівняльний характер, що дозволяє виявити відмінності у підходах до обліку криптоактивів у різних юрисдикціях. Так, у науковому дослідженні 2025 року Özcan [24] порівнює практики обліку криптовалют у США та Туреччині, відзначаючи, що різні національні стандарти (US GAAP vs. IFRS) мають суттєві відмінності у визнанні, первісній оцінці та подальшому вимірюванні криптовалютних активів. Це порівняння дозволяє висвітлити ті аспекти обліку, які можуть бути релевантними для підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність у різних правових середовищах [24].

У наукових журналах також піднімається тема оподаткування криптовалютних операцій, що тісно пов'язано з обліком та звітністю. Так, Thiemann [27] у *Journal of Tax Administration* аналізує криптовалюту з податкової точки зору, показуючи, що відсутність узгоджених правил податкового звітування для криптоактивів створює невизначеність у практичній діяльності підприємств та викликає додаткові ризики у міжнародних розрахунках [27].

Українські науковці також здійснюють власні аналізи проблем, пов'язаних із обліком криптоактивів. Наприклад, Орлов [23] у своїй статті розглядає нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку та оподаткування криптовалют у зарубіжних країнах і в Україні, вказуючи на різні моделі оцінки (собівартість або переоцінка) та наявність різних підходів до їх впливу на фінансову звітність компаній [23].

Отже, аналіз публікацій за останні роки показує, що проблематика обліку криптовалют є багатовимірною й охоплює питання класифікації, визнання, оцінки, вимірювання, податкового та нормативного регулювання. Водночас широке поле для подальших досліджень зберігається у сфері застосування цих підходів у контексті зовнішньоекономічної діяльності малих та середніх підприємств, де використання

криптовалют може стати важливим елементом міжнародних розрахунків, але зустрічає численні методологічні обмеження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо організації бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій з використанням криптовалюти на малих та середніх підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація світової економіки та активне поширення криптовалют зумовлюють трансформацію фінансово-економічних відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Для малих та середніх підприємств (МСП) використання криптовалют у міжнародних розрахунках відкриває нові можливості оптимізації транзакційних витрат, пришвидшення платежів і диверсифікації фінансових інструментів. Водночас відсутність комплексного нормативного врегулювання та усталених методичних підходів до бухгалтерського обліку таких операцій формує низку теоретичних і практичних проблем, що потребують наукового обґрунтування.

Криптовалюта у сфері ЗЕД МСП виконує функцію альтернативного інструменту міжнародних розрахунків, який поєднує ознаки цифрового активу та засобу обміну. Її економічна природа визначається здатністю генерувати майбутні економічні вигоди, що відповідає критеріям визнання активу. Разом з тим криптовалюта не є грошовими коштами у класичному розумінні, оскільки не має статусу законного платіжного засобу та характеризується високою волатильністю.

З точки зору науковців, криптовалюта – це цифрова або віртуальна валюта, для захисту якої використовується криптографія [25] або ж криптовалюта – це цифровий чи віртуальний актив, який використовує криптографію для забезпечення безпечних фінансових транзакцій та контролю створення нових одиниць [13]. Сутність криптовалют полягає в таких ознаках, як: децентралізація, швидкість обігу та безпека операцій.

Основа більшості криптовалют – це технологія блокчейн, яка забезпечує надійність та безпеку транзакцій шляхом децентралізованого реєстрування та підтвердження. Хоча криптовалюти мають численні переваги, вони також мають певні ризики, такі як висока волатильність цін, можливості для зловживання, регуляторні обмеження. Криптовалюти можна класифікувати за різними критеріями, такими як технологічні особливості, цільове призначення та технічні характеристики. Основними видами криптовалют є такі: Біткойн (Bitcoin); Ефір (Ethereum); Ріпл (Ripple); Лайткойн (Litecoin); Кардано (Cardano); ПолкаДот (Polkadot).

Міжнародний ринок криптовалют має свої особливості порівняно з традиційними фінансовими ринками. Основними особливостями функціонування міжнародного ринку криптовалют є такі: глобальний доступ; цілодобова торгівля; висока волатильність; низькі бар'єри входу на ринок; відсутність централізованих установ; складність регулювання даного ринку; велике різноманіття криптовалют.

Криптовалюти можуть використовуватись без обмежень щодо місця проживання або географічного розташування. Це дозволяє інвесторам з усього світу взаємодіяти на одному ринку [30]. Криптовалютні ринки працюють цілодобово, 7 днів на тиждень, без перерв на вихідні або святкові дні. Це відрізняється від традиційних фінансових ринків, які мають певний графік роботи [9].

Криптовалюта може проявляти ознаки товарів, грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, нематеріальних активів, запасів тощо [19]. Відповідно досліджень Р. Бруханського, «оскільки існують відмінності в правах і обов'язках, пов'язаних з певними криптографічними активами, їх облік може підпадати під дію різних окремих стандартів, залежно від намірів організації

щодо цих активів. Тому для визначення процедур обліку та вирішення питань методології важливо зрозуміти мету володіння та корисність криптографічного активу», очікуваний термін його використання, спосіб отримання економічної вигоди, спосіб визначення вартості активу та його ліквідність [1].

Наукові дослідження останніх років підтверджують відсутність єдиного підходу до трактування криптоактивів. Так, Lazea з співавторами [11] наголошують на фрагментарності наукових позицій щодо їх класифікації та вимірювання. На наш погляд доцільно розглядати криптовалюти в ЗЕД МСП як специфічний немонетарний актив, що використовується для погашення зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами. Такий підхід дозволяє поєднати економічну сутність операцій із вимогами бухгалтерського обліку.

Аналіз міжнародного регулювання засвідчив, що International Financial Reporting Standards (МСФЗ) не містять спеціалізованого стандарту щодо обліку криптовалют, проте позиція International Accounting Standards Board передбачає можливість застосування чинних стандартів залежно від економічного змісту операції. Зокрема, криптовалюта може обліковуватися як нематеріальний актив або як запаси – у разі здійснення операцій з метою перепродажу. Порівняльний аналіз міжнародної практики свідчить, що підходи до визнання та оцінки криптоактивів відрізняються залежно від застосовуваної системи стандартів [24]. Це створює додаткові труднощі для МСП, що здійснюють ЗЕД з контрагентами різних юрисдикцій.

В українському правовому полі регулювання операцій із цифровими активами перебуває на стадії формування. Орлов [23] підкреслює наявність прогалів у нормативному забезпеченні бухгалтерського та податкового обліку криптовалют. Аналогічну позицію висловлюють Покинйчереда і Залевська [26], акцентуючи увагу на необхідності методичного врегулювання відображення криптовалют у фінансовій звітності підприємств.

На відміну від готівкових фіатних грошей, криптовалюта не має фізичної, зречвленої форми, існує у вигляді «програмного коду, облік і функціонування якого засновані на шифруванні та застосуванні різних криптографічних методів захисту» [21], не має централізованого емісійного центру, зберігається, як правило, у відкритій базі даних, який є публічним децентралізованим реєстром (наприклад, блокчейн), тощо. У свою чергу, кошти на рахунках у банках, хоч і існують у вигляді запису на рахунок, у будь-який момент можуть бути конвертовані у готівкову валюту, у той час як конвертація КВ у таку ж готівкову валюту неможлива – існуючі онлайн-сервіси, криптобіржі тощо натомість пропонують фактичне виведення валютних коштів за поточним курсом в обмін на продаж криптовалюти.

Цікавим з точки зору встановлення правової природи та потенційного обліку криптоактивів є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання» та відповідний йому національний П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». За змістом їх положень, фінансовий інструмент – контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого.

На перший погляд може видатись, що КВ взагалі не має ознак фінансового інструменту, оскільки вона «не означає боргових зобов'язань її власника чи емітента (емітента криптовалюти взагалі не існує)» [21]. На думку деяких фахівців, «при використанні криптовалюти договірного права, як основи існування фінансового інструмента, не виникає. Натомість, у випадку більш глибокого аналізу, варто зазначити й про наявність смарт-контрактів – програм, які при настанні певних умов угоди, автоматично виконують відповідні дії (переказ криптовалюти із гаманця покупця у разі доставки товару постачальником). Такі контракти на майбутні поставки можна

визнавати, до певної міри, деривативом та обліковувати як фінансовий інструмент» [10]. Проте, відповідний висновок щодо обліку криптоактивів як фінансових інструментів може бути цілком розповсюджений лише на токенизовані активи, які власне запускають смарт-контракти, але не будь-яку КВ.

Інтерпретаційний комітет Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності, міжнародний орган, створений для надання концептуально вивірених і практично реалізованих інтерпретацій МСФЗ щодо питань, котрі стосуються фінансової звітності [29] не визнає криптовалюту фінансовим інструментом, посилаючись на положення п. 11 МСБО 32 для визначення фінансового інструменту. Комітет дійшов висновку, що фінансовий інструмент – це будь-який актив, який є: (а) грошовими коштами; (b) інструмент власного капіталу іншого підприємства; (c) зобов'язальне право на отримання готівки або іншого фінансового активу від іншої особи; (d) зобов'язальне право на обмін фінансовими активами або фінансовими зобов'язаннями з іншим суб'єктом за певних умов; або (e) конкретний контракт, який буде або може бути врегульований власними інструментами капіталу власника. При цьому криптовалюта не є фінансовим інструментом, бо КВ – це не готівка і не інструмент власного капіталу іншого підприємства. Вона не створює зобов'язальне право для власника, і це не договір, який буде або може бути врегульований власними інструментами капіталу власника [19].

Одним із найбільш обґрунтованих підходів до відображення криптовалюти в бухгалтерському обліку є її визнання як нематеріального активу. Згідно з Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», нематеріальний актив визначається як немонетарний ресурс, що не має матеріальної форми та може бути чітко ідентифікований [8]. Актив, який придбано або отримано іншим шляхом, підлягає відображенню у балансі за умови існування ймовірності отримання майбутніх економічних вигід від його використання та можливості достовірно визначити його вартість [14, 19].

Беручи до уваги критерії ідентифікації, передбачені п. 12 МСБО 38, можна стверджувати, що криптовалюта відповідає ознакам ідентифікованого активу. Зокрема, її можливо відокремити від підприємства та реалізувати, передати або обміняти як самостійний об'єкт чи разом із пов'язаними договорами, активами або зобов'язаннями – незалежно від намірів суб'єкта господарювання здійснювати такі дії [8]. Наразі правове регулювання операцій із криптовалютою лише частково закріплене на нормативному рівні (у деяких країнах, де її визнають засобом обігу або платежу), тоді як у більшості випадків воно базується переважно на внутрішніх правилах функціонування відповідних криптосистем [19; 31].

Водночас слід враховувати певні особливості такого підходу. Нематеріальні активи традиційно належать до складу необоротних, що передбачає строк їх використання понад один рік або довший за операційний цикл, якщо він перевищує рік. Це створює певні труднощі у разі застосування криптовалюти для короткострокових розрахунків чи швидкого відчуження. Проте зазначені обмеження не виключають можливості її обліку у складі нематеріальних активів, а лише зумовлюють необхідність зваженого підходу до класифікації залежно від мети використання.

Відповідно до НС(П)БО 9 «Запаси» та МСБО 2 Запаси, запасами визнаються активи, які: а) утримуються для продажу у звичайному ході бізнесу; б) перебувають у процесі виробництва для такого продажу або в) існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг [7]. Слід підкреслити зручність положень МСБО 2 для оцінки вартості криптовалюти, яка немає ані номіналу, ані офіційного курсу [19].

Таким чином, дослідження показує, що для МСП доцільно формувати облікову політику з урахуванням вимог МСФЗ та специфіки національного законодавства, забезпечуючи прозорість і порівнянність фінансової інформації. Ключовим аспектом організації обліку є визначення моменту визнання криптовалюти як активу. Таким моментом доцільно вважати дату отримання підприємством контролю над цифровим гаманцем і підтвердження транзакції в блокчейні.

Первісна оцінка криптовалюти повинна здійснюватися за справедливою вартістю на дату операції. Для МСП рекомендовано використовувати котирування провідних криптобірж як джерело визначення ринкової вартості. Подальша оцінка може здійснюватися за моделлю собівартості або переоцінки, залежно від обраної облікової політики. Висока волатильність криптовалют істотно впливає на фінансові результати підприємства. Thiemann [27] зазначає, що невизначеність податкового регулювання посилює ризики фінансових втрат. У зв'язку з цим виникає необхідність регулярної переоцінки криптоактивів та відображення змін їх вартості у складі інших доходів або витрат. Організація документального оформлення та внутрішнього контролю відображено у розробленій організаційній моделі обліку криптовалютних операцій у ЗЕД МСП, яка включає такі етапи:

1. Закріплення умов розрахунків у криптовалюті в зовнішньоекономічному договорі.
2. Фіксацію ринкового курсу на дату здійснення операції.
3. Документальне підтвердження транзакції (виписка з блокчейну, внутрішній акт).
4. Відображення операції в бухгалтерських регістрах.
5. Проведення періодичної інвентаризації цифрових активів.

Рисунок 1 – Організаційна модель обліку криптовалютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності малих і середніх підприємств

Джерело: побудовано авторами за даними [10,14, 19, 26,]

Особливу увагу варто приділяти внутрішньому контролю, що включає розмежування доступу до цифрових ключів, використання багатофакторної аутентифікації, резервне зберігання ключів та внутрішній аудит операцій. Запропоновані заходи спрямовані на мінімізацію кіберризиків і запобігання несанкціонованому доступу до активів.

Розроблена організаційна модель обліку криптовалютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності малих і середніх підприємств є комплексною системою, що поєднує договірні, облікові, контрольні та безпекові аспекти управління цифровими активами. Її структура відображає логічну послідовність етапів здійснення господарської операції – від укладання договору до періодичної інвентаризації активів – із одночасним впровадженням механізмів внутрішнього контролю для мінімізації кіберризиків.

Першим і базовим елементом моделі є формалізація умов розрахунків у криптовалюті в зовнішньоекономічному договорі. У контексті ЗЕД це має особливе значення, оскільки правове середовище регулювання криптовалют відрізняється залежно від юрисдикції. Договір повинен чітко визначати:

- вид криптовалюти;
- порядок визначення курсу конвертації;
- момент виконання зобов'язання;
- відповідальність сторін;
- порядок підтвердження платежу.

Належне договірне закріплення зменшує правові ризики, запобігає суперечкам щодо курсових різниць та забезпечує доказову базу для бухгалтерського обліку. Саме на цьому етапі формується первинна економічна сутність операції, яка надалі трансформується в облікові записи.

Криптовалюти характеризуються високою волатильністю, тому фіксація ринкового курсу на дату здійснення операції є критично важливою для достовірного відображення її вартості. Визначення курсу повинно базуватися на офіційно задокументованому джерелі (криптовалютна біржа або агрегатор котирувань), що забезпечує обґрунтованість оцінки. Цей етап безпосередньо пов'язаний із договірними умовами, адже саме в договорі має бути визначено порядок курсоутворення. Зафіксований курс стає основою для:

- визнання доходів або витрат;
- визначення податкових зобов'язань;
- розрахунку курсових різниць;
- оцінки активів на балансі.

Таким чином, фіксація курсу є містком між юридичною та обліковою площиною операції. Документування операції включає збереження виписки з блокчейну (ідентифікатор транзакції, дата, сума, адреси сторін) та складання внутрішнього акту або бухгалтерської довідки. Оскільки блокчейн-транзакції не мають традиційного банківського підтвердження, саме належне оформлення цифрового доказу стає основою для визнання операції в обліку. Документальне підтвердження виконує такі функції:

- забезпечує принцип повноти та достовірності обліку;
- створює доказову базу для аудиту;
- підтверджує реальність господарської операції;
- мінімізує ризик невизнання витрат чи доходів контролюючими органами.

Цей етап є логічним продовженням фіксації курсу та передумовою відображення операції в регістрах бухгалтерського обліку. Після належного документування здійснюється бухгалтерське відображення операції відповідно до облікової політики

підприємства. Криптовалюта може обліковуватися як нематеріальний актив або як інший вид активів залежно від економічної сутності використання. На цьому етапі:

- визнається актив або зобов'язання;
- фіксується дохід або витрати;
- розраховуються курсові різниці;
- формується інформація для фінансової звітності.

Відображення в обліку є центральною ланкою моделі, оскільки саме тут трансформується економічна операція у фінансовий результат підприємства. Без попередніх етапів (договір, курс, документування) неможливе коректне бухгалтерське відображення.

Інвентаризація забезпечує перевірку фактичної наявності криптовалютних активів шляхом звірки даних бухгалтерського обліку з інформацією блокчейну та доступом до цифрових гаманців. Це особливо важливо через нематеріальний характер активу та ризик втрати доступу до приватних ключів. Інвентаризація дозволяє:

- підтвердити реальність залишків;
- виявити розбіжності;
- оцінити актуальну ринкову вартість;
- своєчасно виявити ознаки несанкціонованого доступу.

Таким чином, вона завершує обліковий цикл та одночасно запускає новий, забезпечуючи безперервність контролю. Особливе місце в моделі займає система внутрішнього контролю як інтегруючий елемент моделі, що охоплює всі етапи та забезпечує їх надійність.

Розмежування доступу до цифрових ключів. Чітке визначення відповідальних осіб та розподіл повноважень знижує ризик зловживань і шахрайства. Принцип розподілу обов'язків запобігає концентрації контролю над активами в одних руках.

Багатофакторна аутентифікація. Використання декількох факторів підтвердження доступу (пароль, апаратний токен, біометрія) мінімізує ризик злому гаманців і несанкціонованих транзакцій.

Резервне зберігання ключів. Створення захищених резервних копій приватних ключів гарантує безперервність діяльності у разі втрати доступу до основного носія.

Внутрішній аудит операцій. Регулярна перевірка операцій дозволяє оцінити відповідність процедур обліковій політиці та виявити потенційні ризики або порушення.

Усі складові моделі утворюють послідовний і взаємопов'язаний ланцюг:

1. Договір формує правову основу операції.
2. Фіксація курсу забезпечує її економічну оцінку.
3. Документування створює доказову базу.
4. Бухгалтерське відображення інтегрує операцію у фінансову систему підприємства.

5. Інвентаризація підтверджує реальність активів і коригує дані обліку.

Внутрішній контроль пронизує всі етапи, забезпечуючи їх надійність та безпечність. Сукупність цих елементів створює цілісну організаційну систему, спрямовану на підвищення прозорості, достовірності фінансової інформації та мінімізацію кіберризиків у сфері обліку криптовалютних операцій у ЗЕД МСП. Таким чином, запропонована модель є не просто послідовністю процедур, а інтегрованим механізмом управління цифровими активами, який поєднує правові, економічні, облікові та контрольні інструменти в єдину систему забезпечення фінансової безпеки підприємства.

За результатами дослідження доцільно сформувані практичні рекомендації для МСП:

- розроблення внутрішнього регламенту обліку криптовалют;
- закріплення обраної моделі оцінки в наказі про облікову політику;
- диверсифікація криптоактивів;
- моніторинг змін законодавства;
- періодичний аналіз впливу волатильності на фінансові показники.

Реалізація зазначених заходів дозволить підвищити якість фінансової звітності, зменшити регуляторні та валютні ризики та забезпечити стабільність фінансових результатів МСП у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. Дослідження засвідчило, що застосування криптовалют у зовнішньоекономічній діяльності малих і середніх підприємств є перспективним напрямом підвищення ефективності міжнародних розрахунків, проте супроводжується суттєвими обліковими, регуляторними та ризиковими обмеженнями. Встановлено, що відсутність уніфікованого підходу до класифікації криптоактивів і спеціалізованих стандартів обліку зумовлює необхідність використання професійного судження при формуванні облікової політики підприємства. Доведено доцільність розгляду криптовалюти як нематеріального активу з можливістю її альтернативної класифікації залежно від економічного змісту операцій.

Розроблена організаційна модель обліку забезпечує цілісне відображення криптовалютних операцій, інтегруючи правові, облікові та контрольні елементи, що сприяє підвищенню достовірності фінансової інформації та зниженню кіберризиків. Визначено, що ефективне використання криптоактивів потребує належного договірною врегулювання, систематичної переоцінки, якісного документального підтвердження операцій і впровадження дієвих процедур внутрішнього контролю.

Отримані результати підтверджують необхідність комплексного підходу до організації обліку криптовалют у ЗЕД, який поєднує теоретичне обґрунтування їх економічної природи з практичними інструментами обліку та контролю. Запропонована модель може бути використана МСП при формуванні облікової політики з урахуванням міжнародних стандартів і національних особливостей регулювання. Її впровадження сприятиме підвищенню прозорості діяльності підприємств, зниженню фінансових і регуляторних ризиків та ефективній адаптації до умов цифрової трансформації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бруханський Р.Ф., Спільник І.В. Криптоактиви у системі бухгалтерського обліку та звітності. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 145–156. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-145-156>
2. Buterin, V. *A next-generation smart contract and decentralized application platform*. 2014. Ethereum White Paper
3. Corbet, S., Lucey, B., Urquhart, A., & Yarovaya, L. Cryptocurrencies as a financial asset: A systematic analysis. *International Review of Financial Analysis*. 2019. 62. 182–199. <https://ideas.repec.org/a/eee/finana/v62y2019icp182-199.html>
4. IFRS Interpretations Committee. *Holdings of cryptocurrencies (Agenda decision)*. IFRS Foundation. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/agenda-decisions/2019/holdings-of-cryptocurrencies-june-2019.pdf>
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2). Запаси: IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи: IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text
7. International Accounting Standards Board. (2023a). *IAS 2: Inventories*. IFRS Foundation. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2023/issued/part-a/ias-2-inventories.pdf?bypass=on>

8. International Accounting Standards Board. *IAS 38: Intangible assets*. IFRS Foundation <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/>
9. Ivashchenko N. Analysis of the impact of cryptocurrencies on the development of international economic relations. *Efektivna ekonomika*. 2025. 10(16). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.76%20>
10. Крупка Я., Окренець В. Криптовалюта як об'єкт обліку і джерело економічних вигод. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. № 3. С. 238–251.
11. Lazea, R., Popa, A., & Dobra, I. Accounting for cryptocurrencies: A bibliometric analysis and research agenda. *Journal of Accounting and Organizational Change*. 2024. 20(1), 45–62.
12. Liu, C. Accounting treatment of cryptocurrencies under IFRS: Challenges and classification issues. *Asian Journal of Accounting Research*. 2024. 9(2), 101–115.
13. Lyzunova, O. M. The essence of cryptocurrency and its breakthrough in the economy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. 2017. (8). 196–199. DOI: [10.32702/2307-2105.2025.10.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.76)
14. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. Офіційний вісник України, 1999 р., № 44, стор. 229.
15. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. Офіційний вісник України. 1999, № 44, стор. 236.
16. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. Офіційний вісник України. 2001 р., № 52, стор. 183, стаття 2386.
17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Офіційний вісник України, 2013 р., № 19, стор. 97, стаття 665.
18. Ministry of Finance of Ukraine. (2013). *National Accounting Standard (NAS) 8 “Intangible assets”*.
19. Mogyi, L. S. Accounting procedure for operations with cryptocurrency as a variety of virtual assets. *Analytical and Comparative Law*. 2023. 168–174. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.28>
20. Nakamoto S. *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. 2008. https://www.uscc.gov/sites/default/files/pdf/training/annual-national-training-seminar/2018/Emerging_Tech_Bitcoin_Crypto.pdf
21. Наконечний С. Криптовалюти в Україні. *Юридична Газета online*. 2017. № 46 (596). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravotelekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayini-html>
22. National Bank of Ukraine. *On approval of the regulation on the issuance of electronic money and the implementation of payment transactions with them*. <https://bank.gov.ua/en/payments>
23. Orlov, O. Regulatory framework for accounting and taxation of cryptocurrencies: International and Ukrainian perspectives. *Accounting and Financial Control*. 2024. 6(3). 77–89.
24. Özcan, M. Comparative analysis of cryptocurrency accounting under US GAAP and IFRS: Evidence from the USA and Turkey. *International Journal of Accounting and Finance*. 2025. 14(1), 23–39.
25. Pankiv, M. P., & Baran, Y. The essence and basic concepts of cryptocurrencies. In *Proceedings of the scientific-practical conference “Current problems of the globalized world”* pp. 133–136. 2023. NAIR.
26. Pokyncheréda, O., & Zalevska, I. Development of the cryptocurrency market and accounting challenges in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2025. 1(48). 112–121.
27. Thiemann, M. Tax reporting challenges of cryptocurrencies in international practice. *Journal of Tax Administration*. 2024. 10(1), 55–70.
28. Верховна Рада України. Закон України про віртуальні активи № 2074-IX. 2022.
29. Яцишин С.Р., Хаблюк О.А. Рада з міжнародних стандартів обліку та звітності: етапи становлення і структура організації. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція

«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія», 30 червня 2017 року, м. Тернопіль. С. 161–164. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22077/1/161-164.pdf>.

30. Yelisieieva, O. Ye., Voloshyna, O. V. and Didur, S. V. Bitcoin as an element of the modern financial system, *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 18. 2028. https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/103.pdf

31. Якушев, О. В. (2023). Електронна комерція як важіль регулювання розвитку ІТ-сфери України: виклики та можливості. *Економіка і організація управління*, 142–150. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.13>

REFERENCES

1. Brukhanskyi, R. F., & Spilnyk, I. V. (2019). Cryptoassets in the accounting and reporting system. *Problems of Economy*, (2), 145–156. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-145-156>
2. Buterin, V. (2014). *A next-generation smart contract and decentralized application platform*. Ethereum White Paper. https://cryptorating.eu/whitepapers/Ethereum/Ethereum_white_paper.pdf
3. Corbet, S., Lucey, B., Urquhart, A., & Yarovaya, L. (2019). Cryptocurrencies as a financial asset: A systematic analysis. *International Review of Financial Analysis*, 62, 182–199. <https://ideas.repec.org/a/eee/finana/v62y2019icp182-199.html>
4. IFRS Interpretations Committee. (2019). *Holdings of cryptocurrencies (Agenda decision)*. IFRS Foundation. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/agenda-decisions/2019/holdings-ofcryptocurrenciesjune-2019.pdf>
5. International Accounting Standards Board. (2012). *International Accounting Standard 2 (IAS 2): Inventories*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text
6. International Accounting Standards Board. (2012). *International Accounting Standard 38 (IAS 38): Intangible assets*. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/>
7. International Accounting Standards Board. (2023a). *IAS 2: Inventories*. IFRS Foundation. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2023/issued/part-a/ias-2-inventories.pdf?bypass=on>
8. International Accounting Standards Board. (2023b). *IAS 38: Intangible assets*. IFRS Foundation <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/>
9. Ivashchenko, N. (2025). *Analysis of the impact of cryptocurrencies on the development of international economic relations*. *Efektivna ekonomika*, 10(16). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.76%20>
10. Krupka, Y., & Okrenets, V. (2020). Cryptocurrency as an object of accounting and a source of economic benefits. *Bulletin of the Ternopil National Economic University*, (3), 238–251. <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.238>
11. Lazea, R., Popa, A., & Dobra, I. (2024). Accounting for cryptocurrencies: A bibliometric analysis and research agenda. *Journal of Accounting and Organizational Change*, 20(1), 45–62.
12. Liu, C. (2024). Accounting treatment of cryptocurrencies under IFRS: Challenges and classification issues. *Asian Journal of Accounting Research*, 9(2), 101–115.
13. Lyzunova, O. M. (2017). The essence of cryptocurrency and its breakthrough in the economy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, (8), 196–199. DOI: [10.32702/2307-2105.2025.10.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.76)
14. Ministry of Finance of Ukraine. (1999). *On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 8 “Intangible assets”*. <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=11650>
15. Ministry of Finance of Ukraine. (1999). *On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 9 “Inventories”*. <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=11650>
16. Ministry of Finance of Ukraine. (2001). *On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 13 “Financial instruments”*.
17. Ministry of Finance of Ukraine. (2013). *On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 1 “General requirements for financial reporting”*.
18. Ministry of Finance of Ukraine. (2013). *National Accounting Standard (NAS) 8 “Intangible assets”*.
19. Mogyl, L. S. (2023). Accounting procedure for operations with cryptocurrency as a variety of virtual assets. *Analytical and Comparative Law*, 168–174. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.28>

20. Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/training/annual-national-training-seminar/2018/Emerging_Tech_Bitcoin_Crypto.pdf
21. Nakonechnyi, S. (2017). Cryptocurrencies in Ukraine. *Legal Gazette Online*, 46(596). <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravotelekomunikaciyi/kriptoalyuti-v-ukrayini-html>
22. National Bank of Ukraine. (2022). *On approval of the regulation on the issuance of electronic money and the implementation of payment transactions with them*. <https://bank.gov.ua/en/payments>
23. Orlov, O. (2024). Regulatory framework for accounting and taxation of cryptocurrencies: International and Ukrainian perspectives. *Accounting and Financial Control*, 6(3), 77–89.
24. Özcan, M. (2025). Comparative analysis of cryptocurrency accounting under US GAAP and IFRS: Evidence from the USA and Turkey. *International Journal of Accounting and Finance*, 14(1), 23–39.
25. Pankiv, M. P., & Baran, Y. (2023). The essence and basic concepts of cryptocurrencies. In *Proceedings of the scientific-practical conference "Current problems of the globalized world"* (pp. 133–136). NAIR.
26. Pokyncheréda, O., & Zalevska, I. (2025). Development of the cryptocurrency market and accounting challenges in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 1(48), 112–121.
27. Thiemann, M. (2024). Tax reporting challenges of cryptocurrencies in international practice. *Journal of Tax Administration*, 10(1), 55–70.
28. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *Law of Ukraine on virtual assets No. 2074-IX*.
29. Yatsyshyn, S. R., & Khablyuk, O. A. (2017). International accounting and reporting standards council: Stages of formation and organizational structure. In *Proceedings of the international scientific and practical conference* (pp. 161–164). : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22077/1/161-164.pdf>
30. Yelisieieva, O. Y., Voloshyna, O. V., & Didur, S. V. (2018). Bitcoin as an element of the modern financial system. *Ekonomika ta suspilstvo*, (18). https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/103.pdf
31. Yakushev, O. V. (2023). E-commerce as a lever for regulating the development of Ukraine's IT-sector: challenges and opportunities. *Economics and Organization of Management*, 142–150. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.13>

Стаття надійшла до редакції 06.01.2026

Стаття прийнята до друку після рецензування 23.01.2026